

І. О. Романенко,
аспірант кафедри статистики
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

НАПРЯМИ ТА ОБСЯГИ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ: СТАТИСТИЧНИЙ АСПЕКТ

АНОТАЦІЯ. У статті представлено результати проведеного статистичного аналізу трудової міграції в Україні. Визначено напрями та обсяги трудової міграції в країні світу. З'ясовано основні чинники впливу на рівень трудової міграції України. Обґрунтовано шляхи стабілізації ситуації трудової міграції в Україні.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: трудова міграція, міграційний процес, масштаби трудової міграції, безробіття, ринок праці, трудовий потенціал, державна політика.

АННОТАЦИЯ. В статье представлены результаты проведенного статистического анализа трудовой миграции в Украине. Выявлены направления и объемы трудовой миграции в страны мира. Определены основные факторы влияния на уровень трудовой миграции Украины. Обоснованы пути стабилизации ситуации трудовой миграции в Украине.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: трудовая миграция, миграционный процесс, масштабы трудовой миграции, безработицы, рынок труда, трудовой потенциал, государственная политика.

ANNOTATION. The article presents results of the statistical analysis of labor migration in Ukraine. Detected the direction and volume of labor migration in the world. Defined the main factors influencing the level of labor migration in Ukraine. Found the ways of stabilizing the situation of labor migration in Ukraine.

KEYWORDS: labour migration, migration process, scales of labor migration, unemployment, labor market, labor potential, state policy.

Постановка проблеми. З поширенням глобалізаційних процесів у світі істотно зросла мобільність робочої сили. Основна форма прояву цієї мобільності полягає в міграції трудових ресурсів як у межах однієї країни, так і між різними країнами.

Відкриття кордонів, економічна криза, зростання безробіття сприяє масовим виїздам населення України за кордон у пошуках роботи. Таким чином, Україна займає одне з провідних місць у рейтингу серед країн Європи з постачання дешевої робочої сили.

Міграційні процеси негативно впливають на демографічну ситуацію, так як велика кількість українців їде за кордон — спочатку з метою працевлаштування, а потім, як правило, залишаються на постійне місце проживання. Тому встановлення причин, цілей, напрямів міграцій за допомогою статистичних методів дасть можливість впровадити зовнішню політику у сфері регулювання міграційних потоків.

Рішення питань трудової міграції погіршується у зв'язку зі складною демографічною ситуацією у країні — низьким рівнем народжуваності та високим рівнем смертності, особливо у чоловіків працездатного віку та мінусовим сальдо міграції. Якщо дана проблема не буде вирішена найближчим часом, то за прогнозами ООН до 2050 р. населення України скоротиться у два рази [3, с. 26].

Саме тому проблеми, пов'язані з міграційними процесами, є досить актуальними і потребують детального вивчення причин трудової міграції, її наслідків для економічного, соціального та демографічного розвитку країни, основних напрямів і масштабів міграційних потоків.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Значний внесок у розробку методології та методики дослідження трудової міграції був утілений у працях таких вітчизняних і зарубіжних учених, як: Дж. Саймон, С. Кастл, М. Тоффлер, Б. Гхош, Р. Епплеярд, С. Бандур, О. Бугрова, О. Гладун, Е. Лібанова, О. Маліновська, С. Мельник, М. Романюк та ін.

Аналіз вітчизняних і зарубіжних наукових праць, що присвячені проблемам управління міграційними процесами, а також мають важливе теоретичне та практичне значення у дослідженнях, пов'язаних зі світовими міграціями, дає підстави стверджувати, що проблема цього соціально-економічного явища здебільшого залишається відкритою і потребує подальшого дослідження. Це пов'язано, зокрема, з відсутністю належного інформаційного забезпечення та системного підходу до вивчення даної проблеми.

Постановка задачі. Охарактеризувати обсяги та структуру трудових мігрантів України. З'ясувати основні напрями міграційних переміщень працездатного населення, визначити негативні та позитивні наслідки, а також окреслити основні проблеми у

сфері трудової міграції, які потребують формування ефективної, збалансованої міграційної політики з боку держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування ринкових економічних відносин в Україні має затяжний характер, який негативно впливає на розвиток суспільства в цілому. Ринкова трансформація ускладнює розвиток галузевої, регіональної, соціальної, зовнішньоекономічної та інших секторів економіки. Наслідком таких регресивних економічних формацій стала криза, яка охопила всі сфери життя суспільства. Сучасна кризова економіка країни не спроможна забезпечити відповідний рівень життя населення, що в свою чергу впливає на масштабне збільшення міграційних потоків. Реструктуризація економіки зумовлює переміщення трудоактивного населення між секторами, професіями, галузями та географічними регіонами.

Рівень життя української спільноти знаходиться на рубежі бідності. За даними ООН 15,2 % населення України проживає за межею прожиткового мінімуму. Показники соціально-економічного розвитку України досить далекі від європейських норм і стандартів життя. Навіть економічний підйом, що певний час тривав в Україні з 2000 до 2008 р., так і не призвів ні до реально-го покращення умов життя широких верств населення, ні до зростання попиту на робочу силу. Тому, трудоактивне населення змушене виїжджати до країн Європи у пошуках стабільності.

Відтік українського населення до сусідніх країн Європи пов'язаний з рядом політичних, соціальних, релігійних причин, але найвпливовішими залишаються економічні чинники. Економіка країни останнім часом характеризується як кризова і супроводжується спадом у виробництві, затяжною інфляцією, зростанням безробіття, обмеженими можливостями отримати високооплачувану роботу тощо.

За даними МОП у 2012 році налічується 1842,5 тис. безробітних працездатного віку. У 2011 році ця цифра становила 1731,7 тис., у 2010 році — 1784,2 тис. безробітних. Рівень безробіття в країні за методологією МОП становив за 1 квартал 2012 рік — 9,1 %, у 2011 році 8,6 % населення працездатного віку у 2010 році — 8,8 % [5].

Що ж стосується європейських країн, то відповідно до останніх даних Eurostat рівень безробіття в євросоні досяг максимального значення з моменту відстеження даних і складає 11,6 %. У країнах Євросоюзу значення аналогічного показника складає 10,6 % рівня незайнятого населення у вересні 2012 року. У 2011

році рівень безробіття в єврозоні знаходився на рівні 10,3 %, а в ЄС — 9,8 % відповідно.

Найвищий рівень безробіття був зафіксований у вересні 2012 року в Іспанії 25,8 % і в Греції — 25,4 % відповідно. У Португалії та Ірландії рівень безробіття перевищував 15 %, у Франції — 10 %. Низький рівень безробіття в єврозоні за підсумками вересня 2012 року був зафіксований в Австрії — 4,4 %, Люксембурзі — 5,2 %, Німеччині і Нідерландах — 5,4 %. [4].

Не дивлячись на складну кризову ситуацію, що відбувається на ринку праці, в основних країнах-реципієнтах, потік українських мігрантів до країн Європи не зменшується.

Основними показниками, що характеризують рівень безробіття є співвідношення між попитом і пропозицією на робочу силу. Сьогодні функціонування ринку праці України характеризується рядом проблем, що пов'язані з дисбалансом між попитом і пропозицією на кваліфіковану робочу силу. (табл. 1).

Розглядаючи співвідношення попиту та пропозиції на кваліфіковану робочу силу, варто відмітити, що найбільше навантаження на одне вільне робоче місце спостерігалось у січні місяці — 8 осіб, у жовтні відбулося покращення ситуації з співвідношенням попиту та пропозиції робочої сили — навантаження зменшилося на 5 осіб на одне вільне робоче місце.

Відповідно до представлених даних можна зробити висновок, що українські роботодавці через ряд економічних причин, до яких відноситься спад виробництва та конкуренція на ринку праці, не в змоззі надати кваліфіковану робітнику робочі місця, які б відповідали європейським нормам та стандартам. Тому працездатне населення України змушене активно залучатися до міжнародних міграційних процесів, де стрімко зростає попит іноземних роботодавців на дешеву робочу силу.

Таблиця 1

**СПІВВІДНОШЕННЯ ПОПИТУ І ПРОПОЗИЦІЇ
НА КВАЛІФІКОВАНУ РОБОЧУ СИЛУ В УКРАЇНІ 2012 р.**

	Кількість незайнятих громадян, які перебували на обліку в державній службі зайнятості, тис. осіб	Потреба підприємств у працівниках на заміщення вільних робочих місць і вакантних посад, тис. осіб	Навантаження на 10 вільних робочих місць (вакантних посадах), осіб
Січень	543,8	63,9	85
Лютий	563,9	64,6	87
Березень	547,7	78,1	70

Закінчення табл. 1

	Кількість незайнятих громадян, які перебували на обліку в державній службі зайнятості, тис. осіб	Потреба підприємств у працівниках на заміщення вільних робочих місць і вакантних посад, тис. осіб	Навантаження на 10 вільних робочих місць (вакантних посадах), осіб
Квітень	506,1	79,3	64
Травень	482,7	86,2	56
Червень	462,5	78,3	59
Липень	452,0	77,8	58
Серпень	444,5	82,1	54
Вересень	433,3	76,6	57
Жовтень	420,5	74,2	57

Джерело: Офіційний сайт Державного комітету статистики [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Міграційна мобільність в Україні має хаотичний характер. Це пов'язано з тим, що соціально-економічний розвиток регіонів країни досить різний. Збільшення міграційної мобільності спостерігається у економічно відсталих регіонах країни. Таким чином, щороку Східні та Західні регіони втрачають значну кількість населення працездатного віку. Найбільша міграційна активність спостерігається у Західному регіоні — 14,4 % працездатного населення щороку виїжджає у пошуках роботи за кордон. У Східному регіоні — 4,4 %, у Північному — 1,4 % відповідно, у Південному — 2,2 %, у Центральному — 2,3 % працездатних громадян задіяних у процесі трудової міграції.

Представлені офіційною статистикою дані дають змогу виявити напрямлення руху трудових мігрантів та їх структуру за різними соціально-демографічними ознаками, проте не в змозі вимірити рівень та інтенсивність прояву трудової міграції, тенденції міграційних потоків. Зокрема, попри розходження щодо чисельності трудових мігрантів, усі джерела однотайні щодо основних країн їхнього призначення. Так, за останні десятиліття географія трудової міграції з України істотно вичерпалася, що пояснюється розвитком нових тенденцій на ринку праці, прозорістю державних кордонів, появі тісних сімейних відносин і зв'язків міжнародних співтовариств.

Після отримання Україною незалежності основними цільовими країнами зовнішньої міграції були найближчі географічні су-

сіді — Росія і Польща, але в теперішній час напрями трудової міграції спрямовані в Італію, Чехію, Угорщину, Іспанію та Португалію тощо.

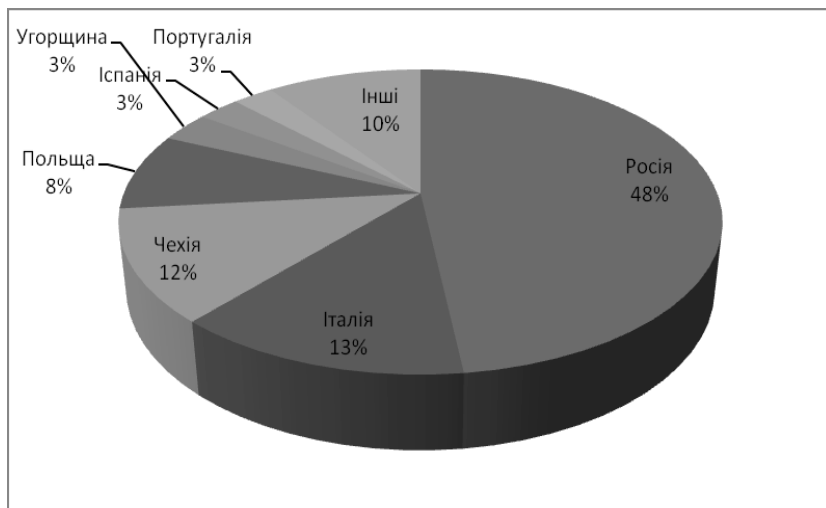

Рис. 1. Структура трудових мігрантів України за країнами призначення у 2011 рр.

На жаль, офіційна статистика не відображає дійсних масштабів щодо обсягу та інтенсивності міграційного процесу. Проведені вибіркові дослідження та експертні оцінки дають підставу стверджувати, що реальна кількість працівників-мігрантів у десятки, а той у сотні разів більша за представлені офіційні статистичні дані. Цей факт підтверджують також і розбіжності у цифрах українських даних від основних країн призначення трудових мігрантів.

За підрахунками служб зайнятості та консульських установ у Російській Федерації у 2010 році перебувало 27,5 тис. українського населення працездатного віку, за офіційними джерелами української сторони дана цифра становила — 5,9 тис. осіб. Дані представлені консульськими установами Італії свідчать, що 30,4 тис. українських громадян у 2010 році перебували на заробітках, а за джерелами української сторони — 0,2 тис. відповідно.

Представлені дані офіційних джерел, фірм-посередників і країн-реципієнтів навіть приблизно не відображають обсягів міграційних трудових процесів, оскільки більша частина заробітчан має нелегальний характер і не враховується офіційною статисти-

кою. За даними Державного комітету статистики 10 % (2,3 млн) працездатного населення України приймає активну участь у міграційних переміщеннях. За оцінкою Міністерства закордонних справ ця цифра становить 2,7 млн осіб, дані неофіційних джерел визначають обсяги трудової міграції приблизно у 3 млн осіб. У засобах масової інформації зустрічаються цифри від 5 до 7 млн відповідно. Таким чином, прогалини у збиранні та контролі над офіційними даними з міграції на даний момент призводять до неможливості визначення і відтворення реальної картини міграційної ситуації в країні.

Міграційні процеси в Україні на сьогодні не підлягають достатньому контролю з боку відповідних державних органів. Крім того, їх спонтанний і неорганізований характер має неоднозначний вплив на економічний і соціальний і демографічний розвиток країни.

На сьогоднішній день Україна тільки приступила до формування всебічної, науково обґрунтованої системи управління міграційними процесами. Зараз основним завданням для органів державного управління, є подолання зростаючих масштабів міграційних процесів, шляхом упровадження ефективної концепції регулювання міграційним переміщенням трудоактивного населення України. Дана концепція має орієнтуватися на сучасний стан економіки та функціонування ринку праці як країни в цілому, так і її окремих регіонів, особливо враховуючи проблеми, що виникають в умовах кризи.

Трудова міграція повинна враховуватись при стратегічному економічному плануванні, при формуванні політики зайнятості та освітньої політики.

Отже, трудова міграція громадян України є на сьогодні наймасовішим і соціально значущим явищем, що позначається на демографічній ситуації, ринку праці, розвитку економіки та соціальної сфери, відображається на добробуті громадян, рівнях бідності та соціальному розшаруванні, має численні психологічні, світоглядні, культурні та інші наслідки. Породжені нею проблеми потребують адекватних відповідей засобами міграційної, соціально-економічної, зовнішньої політики, захисту прав людини [2, с. 30].

Висновки з проведеного дослідження. Узагальнюючи назване можна зробити такі висновки:

1. Міграція робочої сили є детермінантним явищем, тобто має різні наслідки, які проявляються як у країнах-експортерах, так і в країнах-імпортерах робочої сили. Обом сторонам міграції робо-

чої сили приносить і вигоди і втрати, аналіз показав, більше вигод отримують країни-імпортери робочої сили, а в країнах-експортерах — втрати перевищують вигоди, як правило.

2. Основним фактором, який впливає на інтенсивність міграційних потоків є співвідношення між попитом і пропозицією робочої сили (навантаження незайнятими на одне вільне робоче місце/вакантну посаду).

3. Через диспропорції в економічному розвитку регіони України демонструють негативний міграційний баланс, і кожен рік втрачають значну чисельність своїх громадян.

4. Міграційні потоки недооцінені офіційною статистикою, тому статистична інформація про обсяги міжнародної міграції, особливо трудової є неповною і не завжди достовірною

5. Вплив міграції на український ринок праці є незначним, а чисельні потоки українських громадян за кордон допомогли Україні поліпшити ситуацію з зайнятістю (оминути проблеми масового безробіття і знизити бідність).

Література

1. *Бараник З.П.* Функціонування ринку праці: статистична оцінка: Монографія. — К.: КНЕУ, 2007. — 392 с.

2. Зовнішня трудова міграція населення України; Український центр соціальних реформ, Державний комітет статистики. — К., 2009. — 120 с.

3. Малиновська О. А. Трудова міграція: соціальні наслідки та шляхи реагування. — К.: НІСД, 2011. — 40 с.

4. *Полковниченко С.О.* Особливості європейського вектора трудової міграції населення України / С.О. Полковниченко // Економіка праці. — 2011. — № 3(11) — С. 186—191.

5. *Школа І.М.* Кваліфікаційні сегменти ринку праці / Школа І.М., Дронт Є.В. // Науковий вісник ЧТЕІ КНТЕУ. — Вип. 1. Економ. науки. — Чернівці, 2009. — С. 144—147.

6. Офіційний сайт Державної служби зайнятості [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/>

7. Офіційний сайт Державного комітету статистики [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

8. Офіційний сайт Міжнародної організації з міграції в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://iom.org.ua/ua/>

9. Офіційний сайт Міністерства праці та соціальної політики Польщі [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.mpips.gov.pl/>

Стаття надійшла до редакції 05.05.2012